

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Devarim

Shelomoh ben Yitṣḥaq

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

7a

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9976

עברין את ירושלא קסון למיפתח : מוח ונעליה יעס
 משה בשבעא ברחא דארה בכרו יומא דהרין למיטר :
 מט והנה כיון דאמר ליה מימרא בן סוק לטור
 עקראי הדיו טורא דנבו חישב בלבית ואמר דלמא דמיוא
 מסוקתא הא למסוקתא דטורא דסני אמר איזיל ואוקדוש
 על עשא אמר ליה מימרא דע לא כל היצד אקרוז סוק
 תמי את ארעא דכנען דאנא יהיב לבני ישראל לאתסנא :
 ג דשכיב בטורא דאנת סליק דתמו ואתכניש
 לעמד אוף אנת היכמא דשכב אחרו אחרד בטורוס
 אויגוס ואתכניש לעמיה מן יד פתח משרה פומיה
 בעלוקתא וכו אמר רבנניה העלמא בקעי סוק לא אזי מתיל קבר
 בקטון סמי אלמי חקמתא ואימנרתא קדוש ליה איתא נציב
 פורניא וקטר ליה ננא פניה זמין ליה שושביני אפא פיתרה
 עם אנתמיה רבעו שושביני למכרד ריפתא אשכע ההוא בר בש
 מניה עד דתמי בחדנת כריה היכרין אגא טרחת בעמא הרין
 אפיקות יהוון כסוקרד מסוצרים אליפיר יהוון ואורייתא
 בנייה דהון מושגא רשמת נבר מטיא זמנא למיעבר את
 ירושלא למקד בלי טני דאעבור את ירושלא ואתמי
 בטורקתא דישראל וסבתו דתין אימות : נא אהיב ליה מרי
 עלמא וכו אמר מן בגלל דשקרתו במיקרי כמצע בני
 ישראל כמז מוצת רקס ומכרד דציון מטול דלא קבשתו
 יהי כמצע בני ישראל : נב ארום מקבל תחמי את ארעא
 ותמו לא תיעול לארעא דאנא יהיב לבני ישראל :

ירכנא הסן לבידת אמה :
 ומליל מימרא בן עם משה הך זמן זקא דציון למיטר :
 סק לטורא דעברא דהין טורא דנבו דאית בארעא דמואב
 דאית בלקבל וכו תחמי את ארעא דכנען דאנא יהיב לבני
 ישראל לאתסנא :
 ותתכניש בטורא דאת סליק לתמו ותתכניש בשלם לנת
 עמד הך מה דאתכניש אחרו אחרד בהור טורא ואתכניש
 בשלם לנת עמיה :

ירושלמי
 על דמריכתו בשם מימרי בני ישראל כמי מצותא
 רקס כמדברא דציון על דלא קדישתו יהי בני בני ישראל :
 ארום בלקבל תחמי את ארעא ותמו לא תיעול לארעא
 די אנא יהיב לבני ישראל :

פ פ פ

וואת ווא פוד ברכתא דברך משה נביא דיי
 ער בני ישראל קדם דימות :
 ואמר

דשנים

(ח) וואת הכרכה עוסק למענה ודכר עשה כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תומס האזנו השמים תו וואת הכרכה אחר
 בתוכה של האזינו תורוכיכו לישאליכטרס יעלה אל הסד למות עם כלואר . זאת השירה וואת הכרכה :

מכלל יופי

דיש ספרשים הרגינו הכריזו דיו זה טעם וכפר אדמתו ויגמו .
 כמו וילכיס ככ ויעבור הרנה והדחל"ע פירש שהעם יכפר על
 דשירונו בכל מקו שיהיו עם האדניה ביק ונאלו אכנים סחקו
 יי הכרוז עליהם כידם עבדיו יום ועמינו שיראל יעשו נקוס

ית
 עס
 סק
 ארעא
 דעא
 נא
 כניש
 שורא
 קרתו
 רקס
 י בני
 ית
 ז
 ד
 ה
 חר
 כנת
 וליכנס
 למחות
 חין את
 למחות
 חיות
 יכתיב
 ט עשה
 דגלוק
 למעלו
 הוצר
 רענות
 יגו
 ה

דברים לג הברכה

אונקלוס

לפני מותו : ב ויאמר יהוה מסיני בא
 וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה
 מרבבת קדש מימינו אשדת למו : ג אף
 חבב עמים כד קדשיו בידך והם חבו
 לרגלך ישא מדברתיך : ד תורה צוה לנו
 משה מורשה קהלת יעקב : ה ונתן
 בישרון
 מימרך : ד אורייתא יהב לנא משה מסרה ירותא לכנישת יעקב : ה והנה

כתובת
וקרייתין

בישראל

רשי

(ב) ויאמר ה' מסיני בא . (ספרי) פתח תחלה בשכחו של חוקים ואח' כפתח כדרכיהם של ישראל וכשכח שפתח בו יום בו הזכרת וכות לישראל
 וכל זה דרך ריבוי הוא כלומר כדחי הם אלנו שתחול עליהם ברכה : מסיני בא . ילא לקראתם כשכחו להתייבש בתחית הכר כחתון היואל להקביל
 פני כלה שג' (שמות יח) לקראת האלהים למדנו שילא כנגדם : וזרח משעיר למו . (ספרי) שפתח לכני עשו שיקבלו את שתורה ולא רצו .
 הופיע מהר פארן . שהלך עם ופתח לכני ושמעאל שיקבלו ולא רצו : ואהה . לישראל (שם) : מרבבות קדש . ועזו חקנת רבבות
 זולאכי קדש ולא כולם ולא רובם ולא כדרך כשר ודס שמראה כל כבוד עשרות פתחתו ביום חופתו : אש דה . שהיתה כתובה עולו לפניו כאל
 שמורה ע"ג אש לבנה לתן להם כלוחות כתביד ויומו . ד"א אש דת כתרוננו שנתנה להם מתוך האש : (ג) אף חובב עמים . גם
 חבב יתירה חבב את השכטים כל אחד ואחד קרוי עם שהרי כנימיו לכדו היה עתיד להולד כשאמר הקב"ה ליעקב (בראשית לה) גוי וקבל
 גוים יהיה מתוך : כל קדושיו בידך . כפשות הנדיקים גנומות אלו כענין שאמר (שכזאל א כה) והיתה כפש אדוני ירוש כדורו החיים
 את ה' אליך : והם חבו לרגלך . והם חוים לכך שהרי תוכו ענין לתוך תחתית ההר לרגלך כסיני . תוכו לשון פועלו הותוכו לתוך
 מרגלותיך (ח) : ישא מדברותיך . שאלו עליהם עול תורתך : מדברותיך . הא"ס כו קרוב לישוד כמו (במדבר ז) וישמע
 את הקול מדבר אלנו (יהזקאל א) ואשמע קול מדבר אלי כמו עתדכר אלי אף זה מדברותיך עה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם
 טישפורפלי דורש כלעו . ואונקלוס תרגם שהיו טיפוסים על פי דכריך והו"ס בו טיפוס משמשת לשון מן (ב) דבר אחר אף חובב
 עמים . אף כשעת חיתתן של אויות העולם שהראיתה לאומות פנים שחקות ומקרת את ישראל בידם : כל קדושיו בידך . כל נדיקיהם
 וטוביהם דקווכך ולא משו אחריך ואתה שומרם : והם חבו לרגלך . והם מתפעלים ומתכנסים לפתח לך : ישא מדברותיך .
 מוקבלים גורותיך ודמותיך בשמחה ואלה דכריהם : (ד) תורה . אשר לכו לנו משה מורשה היא לקהלת יעקב אחזמה ולא כעונבה :
 (ה) ויהי . הקב"ה סימחון מלך . תמיד על מלכותו עליהם : בהרהאסף . ככל האסף ראשי חטונן חסיפתם . ראשי . כמו
 (שמואל ב) בית שא את ראש ראיון אלו שאתכנס . ד"א כהתאסף . כהתאספם יחד כהגדה אחת ושלוס כריהם הוא מלכס ולא כשיס
 מתוקת כריהם : (ו) יהי ראובן . כעו"ס : ואל ימות . לע"ה שלא יזכרו מעשה כלה : ויהי כהויה מהפך . נמנין
 כוונן

באר רחובות דקדוקי רשי

(א) משום דמצינו כישעיה א' על מה חבו עוד דענה כמ"ט וכמקרא עמוס למלת חבו דהכא אכל אינו דומין פשריתן כי כמלת חבו
 דישעיה הוא הוהם נכה ואת"ו שימושית וכמלת חבו דהכא לדעת רש"י הוא המורש העץ וזה שד"ק
 חבו ואת"ו היא חות ראשונה מן המורש לכוון רש"י כויה שכתב לשון פעלר רנה לומר הת"ו הוא חות ראשונה מן
 המורש כמוהפ"א כמלת פעלר : וגם תדע שהמקדים מודו לרש"י וכל מלת כמלת חבו דהכא הת"ו היא שרשית
 אכן כוה הם מתולקים כי לדעת רש"י שרשו העץ ולדעת המדקדקים שרשו הקה ועין בשרשים ונקוקה דנח"א :
 (ב) לדעת רש"י מורה הדגש שחזק הד' למלת חבו ואת"ו חסרון תי' וסימון לשון התפעלות וכלו כתיב חבו ואת"ו ורצה
 לומר כועל . עומד ובענינו . (דוא האשט חוט דיה זעלכוין גירעט) להשמיענו ואחזינו שחמיס בעל
 כדחו כי חוה השמיעה לחונסך וחו לרש"י לשטח ופכת כליל כשרשת ה' שחכב"ה ודבר גם כפרשת נח ד"ה מדבר שהוא כמו מתדבר
 שאין כבוד השכינה לדבר עם הכרויט עיין ספ' חכל לדעת החונקלוס ד' תרגם על מדברותיך ולמנו מדברותיך חות ענגך כמלין על זימרך
 וכינוי שמועס יס על פי דיבוריך מורה הדגש שחזק הדלת כמלת חבו ואת"ו חסרון תי' ונחלו כתיב קו חבו ואת"ו
 ואין כוונת רש"י להשיג על החונקלוס רק לפרט דעתו ונס דעת החונקלוס והכרח יבחר כחיוה שירנה :
 ככר

ב ואמר יי מן סיני אתגלי למיתן אורייתא לעמיה
 בית ישראל דגזת ויו אוקר שכינמיה מבבלא למתנה לבני
 דעשו ולא קבילו יתה הופע בהדרת אוקר מסורתא
 דפארן למיתנה לבני דישמעאל ולא קבילו יתה הדר
 ואתגלי בקורשא על עמיה בית ישראל ועמיה ריבונקוון
 סלאבין קדישין כתב ומניה ואורייתיה מנו שלחובית
 אישתא פקודיא יתב להון : ג אוף כל מה דאודעה
 לעממא מטול למחבא עמיה בית ישראל בלהון קרא
 להון קדישין למקום באמר בית שכינמיה וכד הנין גטרין
 מצוהתא דאורייתא מדברין לרגל עגני יתקד גיחין ושרין
 כסין פסא דבר : ד אטרין בני ישראל אורייתא
 פקיר לנא משה יתב יתרו לקהל שכטיא דיעקב :
 ה והוא הנה מלכא בישראל באתבגשורת רישי
 עמא

נאמר יי מן סיני אתגלי למיתן אורייתא לעמיה בית ישראל
 דגזת בקריה על טורא דשעיר למיתן אורייתא לבני
 דעשו ובני דאשכחו כתיב בגמיה לא תהוון קטולין לא
 קבילו יתה הופע בקריה על טורא דגבלא למיתן אורייתא
 לבני דישמעאל ובני די אשכחו כתיב בגמיה לא תהוון
 ובני לא קבילו יתה ותור ואתגלי על טורא דסיני ועמיה
 ריבונקוון סלאבין קדישין ואמר בני ישראל כל די מליל
 מיסרא דין געביד ונקביל ופשיט מיניה מנו להבי אישתא
 ויתב אורייתא לעמיה :
 הלא כל גלי וידע קדמוי דלאו בני דעשו ובני דישמעאל
 במקלין אורייתא אלא כל קדין למחבא עמיה בית
 ישראל כוות ריבונקוון דמלאבין קדישין דאף על גב דמייתי
 עליהון יסירין פגין לא גיחין ולא שדכן מן ארלפן
 אורייתא והא אנו מדברין ואתין לרגל עגני ונטלין
 ושרין על פים דברוי :

אמרין בני ישראל אורייתא פקיר יתו משה יתב יתרו ואתבגשורת רישי עמא דיעקב :
 ויקום מלך סדכיה יעקב בקנישורת רישי עמא בתרא ישקמעו ליה שכטיא דבני ישראל :

והי

רשב"ם

(ב) ה' וסיני בה תראה לישראל ונתן להם תורתו : וזרע משעיר ופארן : כיצד שאתא מתוך זרעבות קודש מכל ארבעה צדדין של הר סיני
 כאלו האורח והחללים דרך שעיר ופארן עד שבא אל סיני : ועינין נתן להם מתוך אש שהיה מדבר מתוך האש לישראל : כדכתיב השמע
 עם קול אלהים מדבר מתוך האש כחזיו ימי : וכן מצינו בתהלים רכב אלהים רבותיים לפני ענאן : ה' כס סיני בקודש וכחכוק אלוהו חתמתן
 יבא וקדש מבר פארן סלה כסא שמים הונו : וכדבורה כתיב כ' באלתך משעיר פלעדך : משדה אדום : זופיע מסר פארן : ה' ה' ה' ה' פארן :
 (ג) אף חוכב עמים : גם אמות העולם כגון ערב דר' ומין האומות שהג' ירו ובלו לקבל התורה עם ישראל גם אותם מיכס הקב"ה וקבלם
 סכר עליהם כדכתיב בתזמור יקום אלהים ויפנו אוביו : דכתיב כ"ה רכב אלהים : חסלתהוואת הברכה מיסוד רבינו שמואל :

מכלל יופי

לג וזאת הברכה (ב) (מסיני בא) - כמו פסיגי
 ואפשר לפרשו כמשמעו כי פירוש
 מסיני רוצה לומר מסיני נגלה כבודו ובא לישראל : הופיע :
 ענין זוהר ופירושו נגלה בזה הורו ובכבודו :
 אש דת - כמו המן דת אש כחן סכתוב ואת קולו שמענו מתוך
 האש : או חסר וי' וכמו רחובן שמענו שמי ית וכן אש דת
 אש ודת למו שהראה להם האש הגדולה והשמיים הדת כענין שאל' ועל
 הארץ - אף את אש הגדולה והכריזו שמיים מתוך האש :
 (ג) אף חוכב עמים) :
 ענין אהבה וחבה : (והם
 חכרי) - שרשו תכח בפל"ם
 חוכב לג' ופ"ש עצמותיו
 מקומו
 וענינו לפי
 נחברו ורילכו לרגלך :
 (ישא מדברתיך) - פירוש
 קדושים והם יסתירם כיו
 קדושים והם יסתירם כיו
 (י) (י) (י) מ"ט

כעסם וכלל ידי כפיתך וטיעם
 תוכו כמו הוכחאש' כח' תרגלתי
 לאפרים במקום הרגלתי כלומר
 שהם סוכים ככל מכה במדבר
 ללכת אחרך ככל אשר תלך ולא
 יתושו לרעב ולצמא דק ילאו
 לרגלך ואסריך ירונו : ורלב"ג
 פירש תוכו שמענו תוך והפונה כי
 יעין ה' החביא את ישראל מפני
 פחד האש הגדולה כי או נתחללו
 כלם ואחרו אל משה דבר אתה
 עמנו ונשמע אל ידבר עמנו
 אלהים סן נמות ועם זה נשאר
 כל קדוסי בידך לשמוע ולקבל
 דברך והם אחר שנקנסו תוך
 אלהים 49

מדברותיך שצוית לו ישא
 המיד בפיו ואומר רורה
 צוה לנו משה - בעקבותיך -
 האחד דברך
 בפר"ם
 בלקה והקנוץ דברות בפל"ם
 יחזקאל
 בלקה ובמסוך דברות על
 משקל
 כד בלקה צל מורת אלא
 שדוקל ועם
 הכניו דברותיו דברותיך :
 (ד) (מורשה) - שם
 וחסר למד בקהלת :

עמא בתרא מ'שקיעין ליה שבטא ישראל : ו יחי
 ראובן בעלקא הדון ולא ימורה במיהותא דמיתין בה
 כשיצא לע' קא דאמי יחי עולימו מתבנין עם עולימיהון
 דאחוי בית ישראל : ו ודא ברכהא לשבטא דיהודה
 ונונג בחולמיה וכו' דמיה לשמעון אחוי וכו' אמר קבל י'
 עלותיה דיהודה בממקיה דסדרי קרא ולגור עמיה
 מעליניה מסדרי קרא בשלם ידוי תפרעון ליה מן בעלי
 דכבו וסעד וסטיד מסנאוי תתוי ליה : ה ולישיבט
 לוי קריד משה נביא ואמר תומיא ואריא אלבישא
 לאתרו נבר דהישתבח חסיד מןקד דנסית ימיה בניקתא
 ונתה שלים בנתיה כמיו מצור, רקס ואשתבח כחישין :
 ט גפקון שיבט לוי לפולחן משכן וקנא וקהפרשין
 מן משכניהון אמרו לאברהון ולא מתהון לא מסימיו
 נת אמיהון ולא בני תלתין שטו לא אשתמונעון ורהון
 נת כניהון לא ידעין קטול דקיסין עשרון שנון במסבתהון
 במיקהד וקניס פולחן קודשך גטרין : י בשירין
 אינון לפלסא סידרי דיעד לבית יעקב ואובינהד קרבית
 ישראל ישוון אההון בבניא קטורה כוסמין על ביהמא
 ויבולון מותקא ביום רחוק וקרבו גמיר לבענא על גבי
 מקדשך : יא קריד י' גכמי דבית לוי דהסין
 מעשרא מן מעשרא וקרבו ידוי דאליהי פתנא דמקרב
 בסוורא מרקלא תקבל כבענא חסיד חרצא דאתאב פנאיה
 ופירקרת גבי שקרא בקנימין לקרבניה ולא ימי לסנאוי
 דיוחנן

יחי ראובן בעלקא הדון ולא ימורה במיהותא דמיתין בה
 כשיצא לע' קא דאמי יחי עולימו מתבנין עם עולימיהון
 דאחוי בית ישראל : ו ודא ברכהא לשבטא דיהודה
 ונונג בחולמיה וכו' דמיה לשמעון אחוי וכו' אמר קבל י'
 עלותיה דיהודה בממקיה דסדרי קרא ולגור עמיה
 מעליניה מסדרי קרא בשלם ידוי תפרעון ליה מן בעלי
 דכבו וסעד וסטיד מסנאוי תתוי ליה : ה ולישיבט
 לוי קריד משה נביא ואמר תומיא ואריא אלבישא
 לאתרו נבר דהישתבח חסיד מןקד דנסית ימיה בניקתא
 ונתה שלים בנתיה כמיו מצור, רקס ואשתבח כחישין :
 ט גפקון שיבט לוי לפולחן משכן וקנא וקהפרשין
 מן משכניהון אמרו לאברהון ולא מתהון לא מסימיו
 נת אמיהון ולא בני תלתין שטו לא אשתמונעון ורהון
 נת כניהון לא ידעין קטול דקיסין עשרון שנון במסבתהון
 במיקהד וקניס פולחן קודשך גטרין : י בשירין
 אינון לפלסא סידרי דיעד לבית יעקב ואובינהד קרבית
 ישראל ישוון אההון בבניא קטורה כוסמין על ביהמא
 ויבולון מותקא ביום רחוק וקרבו גמיר לבענא על גבי
 מקדשך : יא קריד י' גכמי דבית לוי דהסין
 מעשרא מן מעשרא וקרבו ידוי דאליהי פתנא דמקרב
 בסוורא מרקלא תקבל כבענא חסיד חרצא דאתאב פנאיה
 ופירקרת גבי שקרא בקנימין לקרבניה ולא ימי לסנאוי
 דיוחנן

רשי

הכהונה אחר כן : ד"א ראה שעמדון משונעו וכמו לפלסם עם איניס ותפלל עליהם לטי שהיו חוטטים י"ב בני משונעו ואלעזר
 כנגד כמה רכסות לכך נאמר כך ה' טולו ושל ידועתרס : וכמשנאוי מן יקוסמן : מתדקמין ומשנאוי מכות להם תקומה :
 לבנימן

מכלל יופי

<p>חיס לונת בית אלה ורסיסן ורסיס טיכום כחספר הזכרס כסעס ורשע ישראל ויהיו כמי יעקב טיכום צור : או טירטו טיפיה חלוקן כעברס מלויס לחלמה לפני בני ישראל ואל עות סלטיסלו חס כחלמה ויהיו חזיו חספר סיחורו לביס כעברס לא יעקד חסס איה : וחלוקס חרס ויחסוק כמי פתכרתן כענייהק :</p>	<p>אלהיהס כסניסו כי הוא אשר לרגלך והוא משה שעלה על ראש הר יסא אלהים מדברותיך ויגידם להם : והר' א' כע בירס כל קדושו בני לוי כידע סביב' אחרון וסס תוכול לג' ולס על דרכי יסא מדברותיך סהס ילמדו את התורה נס כיהס נסאלי אחרון : ויס עופרסיס א' ס' סלתה חובסלת האומות לל עפני ויה' א' סרו וחסריך אכל כל קדושו כיד' כקדושתס וסס מוכיס לקדושת סוקוסו סלי וכות ורות וס' א' יסא על שפתו מדברותיך תורה ליה לנו חסה כי תמיד לא תמוס תורה עפיהס על דרך כל ואת כחלמה ואל סקרנו ככרידך : (ו) ויהי כותיו מספר) : מלה ואל עוברת במרוס שניס ואל יהי : (ט) ויצור ויס חספסיס ויספר כיו חסיספר ויספר בית כסעוס כעניססו</p>
---	--

אירט שלם : (י) (וכליל) העולה ישיא בלה נשרפה : (ג) כפני הדפסק חכית בשוא כיהחית בסגול אבל מלכיס ח' (ובא אלהי לפני כן) הבית כפרוח מפני שוא דחירת שרא יפנשו שט שואיס נעיס באדרת : (יא) (מן יקוסמן) אשד

דברים לג הברכה

אונקלוס

יב לבנימן אמר ידיר יהוה ישכן לבטח
 עָלָיו חֶפֶף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כַּחֲפוֹ שָׁכָן :
 שלישי ס יג וליוסף אמר מברכת יהוה
 ארצו ממגד שמים מסר ומתהום רבצת
 חסר וי' קחת : יד וממגד תבואת שמש וממגד
 גרש ירחים : טו ומראש הררי קדם
 וממגד נבעות עולם : טז וממגד ארץ
 ומלאה ורצון שכני סגרה תבואתה לראש
 יוסף ולקדקד גזיר אחיו : יז בכור שורו
 הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינבח
 יחדו אפסי ארץ והם רבבות אפרים והם
 אלפי

ודבעלי דבבויה דלא יקומו : יב לבנימן
 אמר רחיקא דיי ושרי לרוחצן עלוהי יהי
 מגן ערוהי כד יומא ובארעיה תשר
 שכיחא : יג וליוסף אמר מברכא מן
 קדם יי ארעיה עבדא מגדנין מטלא
 דשמיא מלעלא ומטבועי עינן ויהוה מין
 דנגדן ממעמקי ארעא מלרע : יד ועבדא
 מגדנין ועללן מיבול שמשא עבדא מגדנין
 מריש ירה בידח : טו ומריש טורא
 בכריא ומטוב רמתא דלא פסקן :

טז ומטוב ארעא ומלאה ורעי ליה
 דשכינתיה בשמיא וערי משה אחגלי

באסנא ייתון כל אליו רהישא דיוסף נבכרא פרישא דאחותי : יז נבא דבנוהי זיוא

ליה

רשיי

(יב) לבנימן אמר - לפי שכתב לו כי יצא אליו חפף עליו כל היום ובין כחפו שכן :
 הוא משכן שילה היה בניו כחלקו שנאמר (שם ע"ה) וישאם כחל יוסף וגו' - ולפי שבית עולמים חביב משילה לכך הקדים בנימן ליוסף :
 חופף עליו - חכמה אותו ומגן עליו : כל היום - לעולם וימנעו ירושלים לא שרתה שכינה בחקוים אחר : ובין כחפו שכן -
 כשכה ארצו היה בית המקדש בניו אלא שחוק עשדים ושלא אמה מעין עינים ושם היה דעתו של דוד לבנותו כדאיתא בשחיטת קדשים
 חזרי נחתי ביה פורתא משום דכתיב וכן כתיב שכן אין לך נחה כשור ויתר חקת פני : (יג) מברכת ה' ארצו - שלא הייתה כחללת
 השמים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף : ממגד - לשון עדינים ויוחק : ומתהום - שבתהום עולה ומתחלחלת אותה מלמעלה ונושא
 ככל השמים בדתו של משה מעין ברכתו של יעקב : (יד) דלא וממגד תבואת שמש - שהיתה ארצו פתוחה לתבואה וממגדת
 הפירות : גרש ירחים - יש פירות שהלכנה מעלתן ולא היו קשואין ודלועין - דלא גרש ירחים - שהארץ מוגרשת וחוליה מחדש
 לחדש : (טו) ומראש הררי קדם - ומכרכת מראשית כישול הפירות לסכר בישראל פירותיהם : דלא מגד
 מקדמה כדאיתן לשאר הרים : נבעות עולם - נבעות העונות פירות לגולם ואינו פוסקת מעונר הנשעים : (יז) ורצון שוכני סגה
 ותהא ארצו מכרכת רצונו ונחת רוחו של הקב"ה הנגלה עליו תחלה כפינה : רצון - נחת רוח ופיוס וכן כל רצון שמקרא : תבואתה
 ברכה זו לראש יוסף (ג) : גזיר אחיו - שקופרש מחיו כחירתו : (יז) בכור שורו - זה בכור שהיה לשון גדולה ומלכות
 טלאמר (ההלים פט) אף חני בכור חתנהו וכן (שמות ד) בני בכורי ישראל : בכור - ומלך היולא עמו והוא יהושע : שורו - שכותו
 קצה כשור לכבוד כמה מלכים : הדר לו - נתון לו שנאמר (במדרב"א) ונתת מזהוד עליו : וקרני ראם קרניו - שור כחוקשה ואין
 קרניו נאות אבל ראם קרניו נאות ואין כחוקשה נתן ליבוסע כמו של שור וימי קרני ראם : אפסי ארץ - שלשים וחמשה מלכים אפס
 שכלם מח"ה היו אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו שלטון ותאוה בח"י שחשבה לכלם היא שנתור (ירמיה ג) נחלת נבי נבאות גוים :
 והם רבבות אפרים - אותם המנוגחים הם הרבבות שהיו יהושע שם אפרים (ד) : והם אלפי מנשה - הם האלפים שהיו גדיעון
 כמדון

באר ורחבות דקדוקי רשיי

(ג) כבר הודעתין שהתי"ו בראשית התיבה ומשמשת נוכח לומר תבוא (דוא ואלסט קומין) ונש נסתר לנקיבה תבוא (זיא ווערט קומין)
 והוצרך להכירך ענין חיבור המקרא ובעבור דכתיב ברישא דקרא וליוסף אמר כדאיתן ליתכן לפרשו מוכח לומר
 (דוא יוסף ואלסט קומין) לראש יוסף לכן קאמר רש"י ברכה זו לראש יוסף ורצה לומר התי"ו בחלת תבואתה נסתר לנקיבה היא
 (דוא ברכה ואלסט קומין לראש יוסף) והם תחשה לכתוב תבוא לתוזה וזאת ענין רחבן עזרא ושאר העדוקים :
 (ד) משום דאין לקרש דעלת רבנות קחו על אפרים ענין דחסן הו' לכתוב רבבות הויה כשול והתי"ו בתקון אבל עכשו
 שנסתנה

דיונתן פהנת רבא רגל למקום : יב לשבטא
 דבנימין בריד משה נביא ואמר תביקיה בני ישראל לריתצו
 עליו יחי מגו עליו כל יומיא ובגו תחומיה שכינתא
 שריא : יג ולשיבט יוסף בריד משה נביא בני
 ואמר בריקא מהו מן קדם : ארעיה דיוסף מטיב
 שמיא התי עבדא מהו מאלא ומטרא דנתתו מן לעיל
 ומן טוב מביעי תהומא דסלקין ונגדו ומבווין צמתיא
 מלרע : יד ומטוב מהו ועליו דמבשלא
 ארעיה מן יבול שמשא ומן טוב כוכרי פירי אגניא
 דמבכרא ארעיה בכל ריש יבא ויבא : טו ומטוב
 רישיה טורא בכיתא דאורייתא ליה ברכתא אבהתא
 דמן שריא דמתילין לטוביא ומן טוב רמא דלא
 מפסמו עלליא דאחסינו ליה ברכתא אמהתא דמן עלמא
 דמתילין לגליקתא : טז ומטוב שבת פירי ארעא
 ומליה רעי ליה אלקא דאיתגלי באקר שכינתיה על
 משה בסניא ותפנשו כלהו ברכתא אלו ותעבבו בליר
 דרבי רישיה דיוסף ודמקניה דגברא דתוא רב ושליש
 בארעא דמצרים ותורה זמיר באיקרא דאחוי :
 יז בכורותא תורה חמיה לראיבו ואתגטילת מניה
 ואתהיבת ליוסף מן שיריאו מן דין דברכת אקרא ושבת
 תירא דיהיה דהיקא דליה אפשר לפר נש למפלות
 בכיבא דתורה היתרין לירא אפשר לבני דיוסף
 למשמעבדא בני מלקותא והיקא דריקא קנענא בקרני
 יח

ולשבטא דבנימין בריד משה נביא בני ואמר רחמיה בני
 ישראל לריתצו עליו מנו עליו כל יומיא ובגו תחומיה תשרי
 יקר שכינתיה בני :
 ולשבטא דיוסף בריד משה נביא בני ואמר בריקא היא מן
 קדם : ארעיה דיוסף מן ברכת טלא ומטרא דנתתו משמיא
 מן לעיל מן ברכת מביעי תהומא דנוקעין ופלגין מן
 ארעא מלרע :
 עבדא פירין טבין טוב עללת שמשא ומבכרא ראשי
 מהו בכל ריש יבא ויבא :
 עבדא פירין טבין בכורה אבהתא צדוקיא דמתילין
 לטוביא אבהתא יצחק ועקב ובכורה ארבעמי אמהתא
 דמתילין לגליקתא שרה רבקה רחל לאה :
 עבדא פירין טבין בכורה ארעיה ומליתא ועבר
 רעיה דמן דאשרי יקר שכינתיה בסניא ירעין כל
 ברכתא יהאלין ותעבבו בגליקא על רישא דיוסף
 ולקידקורא דגברא דתוא שליט בארעא דמצרים ותורה
 זמיר בקריהו דאחוי :
 בכורותא ומלכותא וקרא ותורה דיוסף אנו ארום קמא
 דמית למפלות בכורותיה ותורה ולא למשמעבדא בקרני ראיקא
 אלא היר תירא נריקא קנענא בקרניו בן דתון
 עמא האלו בני שבטא דיוסף נפקין לקרא לקבל
 שניא ומקטליו מלמין עם שלטוניו אנו ברכתא דמטל
 והושע בוגין מן אמנביא תהו מן שבטא דבני דאפריס
 ואנו

מכלר יופי

אשר יקומו עליהם : כתב הראש"ע כי טעם יודיה'
 (יב) (ידידי) אהוב : כעכור בנימין שהיא ידידי'
 (חפף עליו) מסתיר ומכסה : ישכון בנימין לכתח על השם
 עליו : (יג) (ממגד) : וטעם חוסף עליו על הכבוד
 המלה הזאת כוללת הרבה : שהיה דר כירושלים כחלק
 המשובח והמעולה בכל : בנימין וכן וטין כתיבין שכן
 דבר : ופירושו ממגד שמים : כאלו נע נחלתו :
 מן המטר שיועיל ולא זיוק : ופי' ממגד תבואת שמש
 וממגד גרש ירחים וממגד גבעות עולם הוא הברכה המשובח
 והמעולה כפירות הן המתכשלות מהשמש או מהירח או
 היוצא מן הגבעות : (יד) (ירחים) : הלכנה נקראת כן ולפי
 שהירח מתחדש פעמים רבות קרא כלשון רכישו ואע"פ
 שאינו אלא אחד : ואמר גרש ירחים פירוש כי הירח יבשל
 הפירות מענין הגניעו שפניו והוא זמן שהפירות מניצים
 ופורחים, בכת הירח כאלו ריחה מרש אותם לחוץ :

(טז) (שקני) : היו דנוספת : (ורצון שכני סנה) : יש
 מפרשי' : אותו על השם יתברך כלומר רצון האל ששכן
 בסנה הכאתה לראש יוסף : או פירושו רצון האדם השוכן
 בסנה רוצה לומר במדבר ובמקום היושב כי הסנה גדול בארץ
 ציה ומהורצונו המטר ששואל הכאתה לראש יוסף :
 (הכאתה) : הכן המלה תבא והתין סימן הנקבה הגסרת
 רוצה לומר כל ברכה וברכה תבא לראש יוסף וההאנוספת
 בסוף המלה כהא ישיעיה' ותקרב ותבאה והתנינוספת
 כתיב שמואלכא נפלאתה אהבתך לי ולפי דעתי כי כל
 כפל תוספת למפל ענין וכן תכאתה רוצה לומר תכא ותבא
 לרוב : (יז) (בכור שורו) : כנוי למושל כמו שכנה
 הכתוב השרים הגדולים כאלים ועתודי' ולרוב גדולתו קראו כן
 (וקר יראם) : רוצה לומר
 וטעם רעות אפרים ואלמי : ראמים כי אין לראש אלא קרן
 מנפה כענין ואלם אחיו הקטן : אחד והיא בהמה מכדמורת
 יגדל מעוניהם הקרנים שבהם : המדבר תוקה מאד : (עאת
 ימדי)

בנימין
 יהי
 תשרי
 מן
 ד
 ומין
 גברא
 דבני
 יא
 ליה
 גלי
 זיא
 יי
 יוסף
 שכן
 קרנים
 כחלת
 הווא
 תתק
 חסד
 חת
 סנה
 תה
 מלכות
 סכיו
 סכין
 חסד
 גוים
 גיען
 קומו
 לזכר
 היא
 עכשו

רביעי אלפי מנשה : ס יח ולזבולן
 אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך :
 יט עמים הריקתו שם וזבחו וזבחי-
 צדק כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול :
 ס כ ולגד אמר ברוך מרתיב גר בלביא
 שכן וטרף זרוע אף-קרקד : כא וירא
 ראשית ל'ו כי-שם חלקת מחקק ספון ויחא
 ראשי עם צדקת יהוה עשה ומשפטיו עם
 חמישי ישראל : ס כב ולגן אמר דן גור
 אריה

ליה וזבולן דאת עבדי-ל'יה מן-קדס-
 דתוקפא-זרומא-ד'ליה בגבורתיה עממיא
 יקטיל כחדא עד-ס'פי ארעא ואנון רבותא
 דבית-אפרים ואנון ארפיא דבית-מנשה :
 יח ולזבולן אמר הדי זבולן במפקד-
 לאנחא-קרבא-על-בעלי-דבבד ויששכר
 במהכך-למעבד-זמני-מועד-בירושלם :
 יט שבטיא-דישראל לשור-בית-מקדשא
 יתבנשון תמן וקסון נקסט-קודשין-לרענא
 ארי נכסי עממיא ייכלון וסימן-דמשמרא-

בחלא מתגלן קהון : כ ולגד אמר בריך דאפתי לגד בליחא שרי ויקטור שלטוני
 עם מלכין : כא ויתקביל בקדמיתא דליה ארי-תמן באחסנתיה משה-ספרא-רבא
 דישראל קביר הוא נפק-ועאל בריש עמא וכוון קדס-וי עבד ודינוהי עם-ישראל :
 כב ולגן אמר דן תקיף-בגור ארנון ארעיה-שתנא-מן-נחליא דנגדין-מן-מתנן :

ולנפתלי

רשי

במדון שנאמר (שופטים ה') וזכח וללמונע בקרקר וגו' (יח) ולזבולן אמר . אלו חמשה שבטים שברך כחמשה זבולן גן דן ונפתלי
 ואשר כפל שמותיהם לחוקם ולהנבירים לפי שהיו חלשים שבכל השבטים . הם הם שהולך יוסף לפני פרעה שנאמר (בראשית מ"ז)
 ויוקמה אחיו לקח חמשה חלשים לפי שנראים חלשים ולא ימים חזים לו שרי מלחמתו : שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך .
 זבולן ויששכר עשו שותפות זבולן ויששכר לחוק ימים ויזלזל לפרקמטיא דספיקות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים
 בתורה לפיכך הקדים זבולן ליששכר שתורתו של יששכר ע"י זבולן היתה : שמח זבולן בצאתך . הללח בלאתך לסמורה : ויששכר .
 הללח ביוסית אהליך לתורה ליששכר ולעבר שנים ולקבוע חדשים כמו שאל- (ד"ה א' י"ב) וזמני יששכר יודעי כינה ליעתים ראשיתם מאתים ראשי
 סנהדרין היו עוסקים בכך ועל פיקציות עתיהם ועבוריהם : (יט) עמים . של שבטי ישראל : הריקראו . לחר המורה יחסמן
 כל חסיפה ע"י קריאה היא ואם זכחו ברגלים זכחי צדק : כי שפע ימים יינקו : יששכר וזבולן ויהא להם פנאי לעסוק בתורה :
 ושפני טמוני חול . (מגילה ז') כסוי טמוני חול טרית וחלון וזכוכית לכנה היוזאים מן הים ומן החול ונחלקו של יששכר וזבולן היה
 כמו שחזר (שם ט"ו) במסכת מגילה . (שופטים ה') זבולן עם חרף . נסשו למות משום דנפתלי על ערומי שדה היה מתרעם זבולן
 על חלקו לאחי נתת שדות וכרמים וכו' : ושפוני . לשון כסוי כמו שנאמר (מלכים א' ו') ויסמון את הכית (שם ז') וספון בלרו ותרגומו
 ומטלל בכורי (ס"א ככסוי) ארוא . ד"ח עמים הריקראו ע"י פרקמטיא של זבולן תגרי חומות העולם באים אל ארצו והוא עומד על
 הספר והם חומותיו הואיל ונעטערגו עד כאן כלך עד ירושלים ובראה מה יראתה של אומהו ומה מעשיה והם רואים כל ישראל עובדים לאלה
 אחד ואוכלים מאכל אחד לפי שהע"ם אלוהות של זה לא אלוהות של זה ומאכלו של זה לא מאכלו של זה והם אומרים אין אומה כשרה כון
 ומתגיירון עם שנאמר עם יזכחו וזכחי צדק : כי שפע ימים יינקו . זבולן ויששכר היה נותן להם חמון בשפע : (כ) ברוך מרחיב-גד . מלמד
 שיהיה תחומן של גד מרחיב והולך כלפי חורח : בלביא שכן . לפי שהיה סמוך לספר לפיכך נמשל כאריות שכל הסמוכים לספר צריכים
 להיות גבורים : וטרף זרוע אף קרקד . הרוגיהן היו ככרין חותכין הראש עם הזרוע במכה אחת : (כא) וירא ראשית ל'ו .
 ראה לישול ל'ו' שלק בלרו סתון ועוג שהיא ראשית כבוש הארץ : כי שם חלקת : כי ידע אשר שם נכחלתו חלקת שדה קבורת וסוקק
 וכו' משה : ספון . איתת חלקה ספונה וטמונה וכל כריה שנאמר (דברים ל"ד) ולאי ידע איש את קבורתו : ויהא : גד . ראשי
 עם . הם היו הולכים לפני החלון ככבוש הארץ לפי שהיו גבורים וכן הוא אומר (במדבר ל"ב) ואתם תעברו חלונים לפני אחיכם וגו' :
 צדקת ה' עשרה . שהאחינו דכריהם ושאריו הכתמתם לעבור את הירדן עד סככשו ומלקו : ד"ח ויתאמשה ראשי עם : צדקת ה'
 עשה . על משה אעור : (כב) דן גור אריה . חף הוא היה סמוך לספר לפיכך מושלו כאריות : יונק מן הכשן . בדרגונו שהיה

סידן

נת חנית כרא היכרו ויהו בני יוסף שלטין בעממא
 בתרא ככל קפי ארעא והנו רבונתא דקטול יהושע בר
 נון בגלגלא דהוא מדביר אפריס והנו אלפיא דקטול
 גרעון בר יואש במדינאי דהוא מדביר מנשה :
 יה ולשיבט זבולן כריד משה נביא דיי ואמר חרו
 דבית זבולן כמפקכו לפרקמטכו ורבית יששכר כמושכני
 כתי מדרשיכו : יט אומין פניעין לטור בית במקשא
 יצלון סמו ומרביו קורבניו דקשוט ארום על ספר זמא
 ככא שבו ויתפרנקון סו טריתא ותלוזא יאחרון ויצבעו
 מאדמיה תיקלא לחוטי גולגולתון ומן חקא כמקון
 אפסקרין וקגי וגוייתא ארום ונעיא דתחומיא גליו
 להון : כ ולשכטא דגד כריד משה נביא דיי ואמר
 כריד דאפתי מחומיה דגד נעח כארנא למישרי וכד נפיק
 לסדרי קרבא קבל בעלי דכבו מקטל מלכו עם שלטינו
 ומטולוי חכימין מן כל קטולא דמגבר אדרעא עם קורקדא :
 כא ותמא ארעא טבתא וקביל חילקיה בשיריאי
 ארום סמו אחר מקבע אבניו טבין ומרגליו רביה משרה
 ספרהון דישראל גניו והיקמא דתנה עליל נפיק בריש
 עמא בעלקמא חרו היכרו יהי עליל נפיק בעלקמא דאמי
 מטול וזכנו קדם יי עבר וסדרי דינו אליף לעמיה בית
 ישראל : כב ולשכטא דון כריד משה נביא דיי
 ואמר שכטא דון מרמי לגור בר אריון ארעיה שקמא

ואנו אלפיא דקטל גרעון בר יואש מן מדנאי דהוא מן
 שכטא דבני דמנשה :
 ולשכטא זבולן כריד משה נביא דיי ואמר חרמין דבית
 זבולן כמפקכו לפרקמטכו ותרין דביר יששכר
 כמיתכו כתי מדרשיכו :
 הא עמא האליו דבית זבולן לטור בית מקרשא דיי
 ונמנו ומסו ומרביו קורבניו משיטין ארום תגרת זמא
 יאכלון וסימניא דמפירא בתלא יתגליו להון :
 ולשכטא דגד כריד משה נביא דיי ואמר כריד הוא מן
 דאפתי מחומא דגד נעח ושרי בארנא וכאריתא ולית
 אוקמא ומלכו דרקוס לקבל יכו וכד תורה נפיק
 לקרבא לקביל שגאוי קטולוי חכימין ביני קטולא מפרק
 ראשא עד אדרעא :

ותמא מן שריויא ארום אחר מן מן לבית קבירה
 כמקעין אבניו טבין ומרגליו נפמן משה נביא סופריהון
 דישראל קביר ונתו היקמא בתנה עאיל ונפיק ברישי
 עמא בעלקמא חרו כו יהו עאיל ונפיק לעלקמא בארתי
 וקווא עבר וסדרי דינו אליף לגני ישראל :

ולשכטא דון כריד משה נביא דיי ואמר דו מרמי
 לגור בר אריון נארעיה תתו שתמין (סיא שתיא מן)
 כותנים

באר רחובות דקדוקי רשי

מנשתנה זכתי דקבות הרום בחוריק והכי"ת כשנ"א על כורסן מורה השינוי ענין הדכיות וכללו כתיב רככות של אפרים ויהיו אותם
 שהר. יהושע שכתב גאפריס :

מכלל יופי

<p>יחדיו) • ענין ההדופר והמכה בקרן : רבכות כאשר נכתבו שתי אותיות הדומות ונתקדם להם הנועה קטנה יבליעו האחת ולא יבארו קריאת שתיהן אלא יקראו שתיהן כאחת כחטיפות מ"ב : (יט) (כישפע) • ענינו רבוי : וישפני קרוב לענין קפון הנזכר למטה והוא כתוב בשין שפוני כמו טמוני : (כ) (כלביא) • הוא הארי : (וטרף) • ענין ההכאה בכדיתרה : (כא) (מחוקק) • סופר כהרנומו או כושל ונקרא כן לפי שמושים החקים בארצו ופי' הפסוקראה גר</p>	<p>כנסו הארץ כי ידע אשר עס כנאלתו חלקת קבר מחוקק ספון וכוא עשה וכן תרגם חנקלוס ואתכלל בקדמיתא דיליה ארי תמן כאחסנתיה משה ספרא רכא דישראל קביר : וזנס ויתא ראשי עם שהלכו מלגים לפני בני ישראל ככנסו הארץ ושפרו הכטמתס וזיו לדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל • יוש חונרים שחור אל המחוקק הוא משה :</p>	<p>ובחר בתחלה לעצמו לקחת חלקו מעבר לירדן כי ראה כי שם חלק מלכים ומושלים ובתים ספונים וטובים רומז כולערים שכבשוים מעבר לירדן • ופירוש ספון מקורה וכו פירוש בשורש ספן • ויחא • משפטו ויאתה והאלף במקום הוא רמז הפועל : (כב) (יצק) • יורג ודומה לו רבותנו ז' לדיה אים זקקה : ומלא</p>
--	---	---

אריה יזק מן-הבשן : כג וּלְנַפְתָּלִי אָמַר
 נַפְתָּלִי שִׁבְעַת רִצּוֹן וּמִלֵּא בְרַבַּת יְהוָה יָם
 וְדָרוֹם יִרְשָׁה : ס כִּד וּלְאֲשֵׁר אָמַר בְּרוּךְ
 מִבְּנֵי אֲשֵׁר יְהִי רִצּוֹן אֲהִיו וְטַבַּל בְּשִׁמּוֹן
 רָגְלוֹ : כה בְּרוּל וְנַחֲשֶׁת מִנְעִלָהּ וּכְיִמְךָ
 דְּבִאֲךָ : כו אִין כְּאֵל יִשְׁרָן רַבֵּב שְׁמִיָם
 בְּעִזְרָךְ וּבְגִאֲוֹתוֹ שְׁתָּקִים : כז מִעֲנֶה
 אֱלֹהֵי קָדְשׁ וּמִתַּחַת זִרְעֵת עוֹלָם וַיְגַרֵּשׁ מִפְּנֵיךָ
 אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְּׁמַד : כח וַיִּשְׁכַּן
 יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּרֵד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֲרִז דְּגוּ
 וְחִירֵשׁ

רש"י

כג וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שִׁבְעַת רִצּוֹן וּמִלֵּא
 בְּרַבַּת מִן-קָדְשׁ יְיָ מִעַרְבֵי-גִנוֹסֵר וְדָרוֹמָא
 יִירַת כִּד וּלְאֲשֵׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּרַבַּת בְּנֵי אֲשֵׁר
 יְהִי רִצּוֹן לְאֲהִיו וַיְתַרְבֵּי בְּתַפְנוּקֵי מַלְכֵינָן :
 כה חֲקִיף בְּפִרְזֵלָא וְנַחֲשָׂא וּבְיוֹמֵי-
 עוֹלָמֵךְ תִּתְּן תּוֹקֶפְךָ : כו לִית אֱלֹהָא אֱלֹהָא
 אֱלֹהָא דִּישְׂרָאֵל דְּשִׁבְנִיתִיה בְּשִׁמְיָא בְּסַעֲדָךְ
 וְתוֹקֶפִיה בְּשִׁמְיָא-שְׁמִיָא : כז מִדּוֹר אֱלֹהָא
 דְּמִלְקָדְמֵינָן וּבְיָמֵי מַרְיָה אֲתַעֲבִיד צִלְמָא וְתַרְיָךְ
 מִן-קָדְמֵךְ סִנְאָה וַאֲמַר שִׁיְצִי : כח וַיִּשְׁכַּן
 יִשְׂרָאֵל

ה'ירדן ולא מחלקו ממערת כמ"י א"ס והיא לשם שהיא בחלקו של דן שלאמר (יהושע ט) ויקראו ללשם דן ויזנוקו וקילוחנון הכסן . ד"א
 מה ויזנוק זה יזא מוקוס אחד וחלק לשני וקומות כך שנטו של דן נטלו חלק כשני וקומות תחלה נטלו כלמכות מערבית עקרון וסביבותיה
 ולא ספקו להם וזכו ונלחמו עם לשם שהיא כמ"י א"ס והיא כלמכות מזרחית שהרי הירדן יזא ממערת כמ"י א"ס והוא במזרח של ח"י וזא
 מהכסן לדרום וכלה בקצהים המלח שהוא כמזרח יהודה שנטל כדרומה של ח"י כמו שמפורש בספר יהושע והוא שאלמר (שם ט) ויזא
 גבול בני דן מהם ויעלו בני דן וילחמו עם לשם וגומר . יזא גבולם וכל אותה הרוח שהתחילו לנחול בו : (כג) שבע רצון . שהיתה
 ארצו שבעה כל רצון יושביה : י"ב ודרום ירשה . י"ס כגרת כפלה בחלקו ונטל מלא חבל ארס כדרומה לפרוש חרשים ומכמורות :
 ירשה . לשון ציווי כמו (דברים א) עלה רש והטעם שלמעלה כרי"ט מוכיח כמו ירש ידע לקח שמע כשמוסיף כוה"א יהיה הטעם
 למעלה שמעו ידעה שלחה לקחה חף כאלו ירשה לשון ציווי וכמסורת הגדולה מצינו בחלפא ביתא לשון ציווי דטעמיהון מלעיל (ה) :
 ברוך ומבנים אשר . ראיתי כמפרי חין לך בכל השבטים שנתברך כבנים כאשר ואינו יודע כיצד . יהי רצוני אחיו . שהיה מתרצה
 לאחיו בשמן אנפיקיון ובקפלאות והם מורין לו בתבואה . ד"א יהירצו אחיו שהיו כנותיו נאות והוא שאלמר (ד"ה א"ב) הוא אבי
 בריות שהיו כנותיו כשאלות לכמהים גדולים הגושמים בשמן זית : וטובל בשמן רגלו . (ספרי) שהיה אהלו מוסכת שזן כמעין
 ומעשה שנגזר כו"אנשי לודקיא לשמן מנו להם עלחוסטוס אחד כולי כדאיתא במנחות (דף פ"ה) : (כח) ברזל ונחשת מנעליך .
 עכשו הוא מוצר כנגד כל ישראל שהיו גיבורים יושבים בערי הספר ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים ליכנס בה כאלו היא סגורה כמנועלים
 וכריחים של ברזל ונחשת . דבר אחר ברזל ונחשת מנעליך ארציכם בעולה כהרים שחולצין בהם ברזל ונחשת וארצו של אשר היתה מכעולה
 של ארץ ישראל : וכימין דבאך . וכימים שהם טובים לך כמין ימין כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאך שכל הארצות דוכאות כסף וזהב לארך
 ד"א וכימין דבאך וכימים שהם טובים לך כמין ימין כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאך שכל הארצות דוכאות כסף וזהב לארך
 ישראל שתהא זכורה כפירות וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהבם אשקו"רנט הכסף והזהב כלה מהם שהן מוציאות אותם
 לארצם : אין כאל ישורון . דע לך ישורון שאין שאל בכל אלהי העמים ולא כנורף לזרם : רוכב שמים : הוא אותו אלוה שבעורף ובגאותו הוא
 רוכב שחקים : (כז) מעונה אלהי קדם . למעון השחקים לאלהי קדם שקדם לכל אלהים וכבר לו שחקים לשבתו ומעונות ומתחת
 מעונותיו כל בעלי זרוע שוככים : זרועות עולם . סיחון ועוג ומלכי כנען שהיו תוקמו וגבורתו של עולם לפיכך על כרחם יחדדו ויועזו וכחם
 חלש מפניו לעלם אומות הגבוה על הגמון והוא שהכח והגבורה שלו בעורף . ויגרש מפניך אויב . ואמר לך השמד אותם : מעונה .
 כל תוכה שזריחה לח"ד בתחלתה הטל לה כ"א כסופה : (כח) בטח ברד . כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תלחנתו ופפורין ואין
 גריכין להתאסף ולישבי יחד מפני האויב : עין יעקב . כמו (כמברך י"א) ועינו כעין הכדולח כעין הכרעה שברכס יעקב לא ככדד שאלמר
 ירמיה

באר רחובות דקדוק רש"י

(ה) רצוה לומר אלו היתה מלת ירשה שם דבר וה"א לנקההו למכתב גם הטעם מלרע כדון ה"א הנקבה בשם דבר כמו
 צדקה ברבה מדכתיב ירשה בטעם מלעיל כדאיה"א היא נוספת וכאלו פתיב ירש וכוזו שנוספת במלת
 שמינה קלחם :

מנחם ליה דנגידין מן מתנין ותחמי יהי קמי עד בותנין :
 בג ולשכטא דנפתלי בריך משה נביא דין ואמר
 גפמלי שבע בעזא ונחדי גנומי יקא די גפלו בהולקיה
 וקלי ברכאן מן פירי דקקעת גנוסר דאמתימו ליה מן קדם
 יי יקא דסופני נקא דמבריא ירת : כד ולשכטא
 דאשר בריך משה נביא דין ואמר בריך הוא מבריא
 דיעקב אשר יהי מרעי לאחוי ומספס לרחו מנוני דשני
 שמיטתא ותחומיה יהי מרביה זיתו פגיען עבדין משח
 מספסין למטבול ביה דגלוי : כה ברירון הגון
 שכטא דאשר ודך פרקלא ותסיסין ודך גתשא ריגליהון
 לטיילא על שני כפייה והי כומי סלוייתהון היקדין וצוון
 מקיפין כפיכותהון : כו לית אלהא כאלהא ישראל
 דאשרי שכינתיה ורביה פשמיא הוא יהי בפעקתו ותוב
 עם כורסיה יקרא בגינוהנתיה בשמי שתי מרוקא :
 כז סדוכיה דאלהא סנה מן לקדמין ומו מחור
 ארבע גבורתיה עלקא סביל דבורר בעלי דכביכון מא
 קדמיכון וימר גבימריה למשמיא ותהון : כח וישרון
 ישראל לרוחצו מן לקדמין בעזו בירכתא דברכתני יעקב
 אברהון דבנותיה אחסין ותהון ארעא טבתא דעבדא עביר
 תמר לחוד שמיא דעליוהון קטניו לגוון טליו דכרבתיה
 ומטרין

בותנין :
 ולשכטא דנפתלי בריך משה נביא דין ואמר נפתלי שכיב
 בעזא וקלי ברכו מן קדם יי מערב יקא דיעוסר ונדוקא
 ירירי :
 ולשכטא דאשר בריך משה נביא דין ואמר בריך הוא
 סקניא אשר יהי פרעי לאחוי כשמיטא וארעיה תהר
 עבדא משח פמיא :

הא עמא האילין דמית אשר ברירין דך פרקלא ותסיסין
 הוי גתשא קימי עולימתהון מן יקא סבוקהון :
 לית בנת אלהא דישראל די אשרי יקר שכינתיה בשמיא
 וגינותיה בשמיא מרוקא :

כמענה אשרי שכינתיה מן לקדמיהון ומתחית גבורתיה
 הוא סביר עלקא וטרד בעלי דכביכון מן קדמיכון ואמר
 במיקריה למשיציה ותהון :

ושרון ישראל לרוחצו לבלחודיהון מעין ברכתא דכריף
 ותהון יעקב לארעא עבדא תמר ומשח אף שמיא דאיר
 מעלנהון אמתקדי למיתחיה לחוון טליו ומטרין :

מכלל יופי

כמו נדענו זמלתי ואירא כמו
 דמלתי והטעם כי כל ימך תהיה
 או לזכות הטעם ואתה תהיה
 שכל רגליך :
 הזקנה ימירעה ודאבון וענינו כמו שפירש המדרגה :
 (כו) מענה אלהי קדס וגו' פירוש ממעלה יהיה לך
 אלהי קדס מעין וסתרה ומתחת יהיה לך זכויות עולם לסבול
 אותך : (כח) אינו שם תצל אבל הוא שם
 היחידות ויבא בענין בטח כי השוכן בטח הוא יושב
 יחיד אין צורך להרכות אנשים לערשיהו עמו לפיכך אמר
 בטח כבוד : (עין יעקב) על דרך תהליטת ממקור
 ישראל ואנקרוס תרגם
 כעין כרבתא דכריכין כלומר
 כענין שמרכם כן נפל הבלתי
 וגורלם בארץ ושכן כל אחי
 בטח בחלקו שנפל לגורו
 הרגיל הרבה בזה הרגיל
 סאמרס מעין שמונה עשרה
 מעין כל ברפה וברכה כלום
 כעין

(ג) (יקלא) כלומר והיה מלא או יהיה פועל עבר
 לעתיד מפני הו כלומר וימלא ברכת : (ס)
 לפי שהים הגדול לפאת מערב ארץ ישראל קראו לפאת מערב
 ים : (רש"י) צווי שלם ענין ירושה ובמכלל צווי בתוספת הא
 וכאן בהפסק הפא בשוא ויהי עין הלקד קמריגים :
 (כד) ברוך מוכניס כנס מוכרכת ה' ארצו ממקד פמיס
 הטעם שיהי מוכרך ככניס רביס טוילד
 או הטעם שיהי מוכרך מפי כל בני יעקב אחיסי ורמי לכל
 אחיו כי ארצו שמה ומס יכלו כל מעדי מלך לכל השכנים ואנקרוס
 תרגם בריך מוכרכת כניא אשירא לומר יכא נפל השכנים לאמר
 לקנות השמן ויהי רובליו כהש מנית ותנז וכל זמרת הדרך שיכא
 וימכרו לו ויהי מוכרך מכל הטוב המולא לכל השכנים :
 (זטבר) ענין רוציה : (כח) (מענד) כלומר
 מדרך רגליך כהדים יהיה ברזל ונתשת רוציה לומר שירחי
 בחלקו הרי ברזל ונחשת ויש מפרשים אותו מענין גן
 נעול שהוא ענין הגירה כמנעול כלומר שתהיה ארצו חוקרה
 כאלו סגורה בהימות נחשת
 וברזל : דבא פירושולפי
 ענינו תקפך וכן תרגם
 ויש מפרשים דשך כען זכאך
 כאלו ידך ככל ידך וכן ימנענו

וְחִירוֹשׁ אֶף־שְׁמִי וְעַרְפוֹ־טַל : כֹּט אֲשֶׁר־לְךָ
 יִשְׁרָאֵל מִי כְמוֹךָ עִם נוֹשֵׁעַ בִּיהוּדָה מִן
 עוֹרְךָ וְאֲשֶׁר־חָרַב גְּאוֹתְךָ וַיִּכְחָשׁוּ אֵיבֵיךָ לְךָ
 וְאַתָּה עַל־בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ : ס
 א וַיַּעַל מֹשֶׁה מִעַרְבַת מוֹאָב אֶל־הַר נֹבֹ
 רְאֵשׁ הַפְּסָנָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ
 יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד עַד־דָּן :
 ב וְאֵת קַל־נַפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ אַפְרַיִם
 וּמְנַשֶּׁשֶׁה וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם
 הַיְחָזְקִי : ג וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַבְּקָר בְּקַעַת
 יְרֵחוֹ עֵיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעַר : ד וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשַׁבְעֵתִי
 לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְוָרְעֶךָ
 אֲתַנְנָה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינַי וְשָׁמָּה לֹא־תַעֲבֹר :
 ה וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב
 עַל

שביעי
לד

אב

יִשְׁרָאֵל לְרוֹחֲצֵן בְּלַחוּדֵיהוֹן בְּעֵינֵי־בְרַכְתָּהּ
 דְּבַר־כִּינּוּן יַעֲקֹב אָבוֹהוֹן לְאֶרֶץ עַבְדָּהּ
 עֵיבוֹר וַחֲמַר אֶף־שְׁמִיאֵ־דְעֵלוֹהוֹן יִשְׁמִשׁוּן
 בְּטַלָּא : כֹּט שׁוֹבֵךְ יִשְׁרָאֵל לֵית דְּכֹתֶךָ
 עָמָא דְפּוֹרְקָנִיה מִן־קַדְשֵׁי תְּקוּף בְּסַעְדֶךָ
 וּמִן־קַדְמוֹהֵי נְצַחַן גְּבוּרְתֶךָ וַיִּתְּכַדְבוּן סְנַאֲךָ
 לְךָ וְאַתָּה עַל־פְּרִיקֵי צוּאֵרֵי־מַלְבִּיהוֹן תִּדְרוּךְ :
 א וְסָלִיק מֹשֶׁה מִמּוֹשְׁרֵיָא דְמוֹאָב לְטוֹרָא
 דְּנִבּוֹ רִישׁ רְמַתָּא דְעַל־אֲפִי יְרֵחוֹ וְאַבְעִיָּה
 יי יֵת־כָּל־אֶרֶץ אֶת־גִּלְעָד עַד־דָּן : ב וַיֵּת
 כָּל־נַפְתָּלִי וַיֵּת־אֶרֶץ אַפְרַיִם וּמְנַשֶּׁשֶׁה וַיֵּת
 כָּל־אֶרֶץ דִּיהוּדָה עַד וַיֵּמָא בְּתַרְרָה :
 ג וַיֵּת־דְרוֹמָא וַיֵּת־מִישְׁרָא בְּקַעַתָּא
 דִּירְחוֹ קְרַמָּא דְדַקְלִיא עַד־צֹעַר : ד וַאֲמַר
 יי לִיה דָּא אֶרֶץ דְקָמִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
 וְלְיַעֲקֹב לְמִימְרָא לְבִנְךָ אֲתַנְיִגָּה אֲחֻזִּיתְךָ בְּעֵינֶךָ
 ה זִמְתָּן לֹא תַעֲבֹר : וּמִית תָּמוֹן מֹשֶׁה עַבְדָּהּ־דֵי בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־מִימְרָא דֵינִי :

וקבר

רשי

ירמיה (ירמיהו) כד יטכתיאלא כעין הכתוב שהכתיב יעקב (בראשית מז) והיה אלהים עמוס והשיח אתכם אל ארץ אבותיכם :
 יערפו . יטו . אף שמיו יערפו טל . אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב (שם ב) ויתן לך האלהים מטל השמים וגו' :
 (כט) אשרץ ישראל . לאחר שפרט להם הכרכות חמר להם מה לי לפרוט ולכס כלל דבר הכל שלכם : אשרץ ישראל וכי כמון .
 תשועתך כד' אשר הוא מן עורך חרכ גלותך : ויכחשו אויביך לך . כגון הנכבדים שחמרו (יהושע ט) מחרן רחוקה באו עבדיך
 וגומר : ואתה על במות'סו חדרון . כעין שחמר (שם ו) שימו את רגליכם על צוהרי המלכס האלה : (א) טערבוה כוואב
 אל הרצבו . כמה פעלות היו ופסען משה כמטיעה אחת : את כל הארץ . הראה את כל ארץ ישראל בשלותה והמניין העתידים
 להיות מתיקון לה : עד דן . הראה בני דן עוכדי ע"ו שחמר (שופטים ח) ויקימו להם בני דן את הפסל והראהו שחמן שעתיד
 לנאת סימו למושיע : (ב) ואת כל נפתלי : הראה ארצו בשלותה וסודרכה והראהו דכורה וברק עוקדש נפתלי בלחמים עם סיפרא
 מתיילתיו : ואת ארץ אפרים וכנשה : הראה ארצו בשלותה וכחורכנה והראהו יוסע נלחם עם מלכי כנען והאזרחים וגדעק
 שבת ממשה נלחם עם מדין ועמלק : ואת כל ארץ יהודה . בשלותה וכחורכנה והראהו מלכות בית דוד ושלחמים : עד היים
 האחרון . ארץ המערב בשלותה וכחורכנה : ד"אלל תקרי הים האחרון אלל הים האחרון הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין
 ליארע לישאל עד סיפוי העמים : (ג) ואת הנגב : ארץ אדרום . ד"א מערת המכפלה שחמר (במדבר יג) ויעלו במצב ויבא
 עד חכרון : ואת הבכר . הראהו שלמה יונק כלי בית המקדש שחמר (מלכים ז) ככר הירדן ילקס הסלך כמעשה האדמה :
 (ד) לאמר לורעך אתננה הראיתך . כדי שתלך ויתאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שטכע לכם הקב"ה קיימתווא לאמר
 לך הראית'ך לך אכל גורה דיל מלמי ששעה לך תעבור שלוליך כי ייטימקייך עד שראש אותם נשועים וקשועים בה ויתלך וית'דלכם :

קרא